

Brita – en fyrvaktarhustru

Kurth Augustson

Brita och Folke nyanlända till Sandön med fyrmästare Ekman + okänd fyrvaktare.

Foto: Familjealbumet

Min mor Brita Augustson tillbringade drygt 30 år som fyrvaktarhustru på fem olika fyrar runt den svenska kusten, från Bjuröklubb i norr till Morups Tånge i väst. Att flytta för att få en fast eller bättre tjänst inom Lotsverket var inget ovanligt på 30- och 40-talet. Brita föddes 1910 på Femöre utanför Oxelösund. Fadern Karl Alfred Sjöstedt arbetade tvärs över viken i Oxelösunds hamn. Familjen hade tre barn, där Brita var yngst. Efter folkskolan utbildade hon sig till sömmerska och satt på bordet hos en skräddarmästare i stan och sydde byxor och västar.

Gotska Sandön

1930 träffade hon sin blivande make Folke Augustson, som då tjänstgjorde som extra fyrbiträde på Femöre huvud. Folke var 11 år äldre och hade redan arbetat många år i Lotsverket både på fyrskepp och på fyrar. Den 14 maj 1931 gifte de sig och flyttade ut till Gotska Sandön där Folke nu äntligen fått en fast tjänst som fyrbiträde. De kom att stanna på Sandön i närmare 8 år.

1931 fanns det mycket folk på Sandön. Under fyrmästare Ekman tjänstgjorde 5 eller 6 man. Flera hade familj och det fanns också några barn på ön. Under några år hade Sandö-barnen t.o.m. en egen lärarinna stationerad på ön. Viss tid bedrevs också skogsavverkning på Sandön. Det var alltså liv och rörelse på den fyrplats de nu kom till.

Det var ett förälskat par som fick sin första bostad härute. Runt fyren låg

alla husen samlade, väl skyddade från blåsten av stora tallar. I en fyrvaktarlänga bodde en familj i vardera änden av huset. Där fick Brita och Folke sin bostad. I trädgården odlade Brita grönsaker som konserverades. Att köpa färska grönsaker från land var det inte tal om. Post och proviant kunde ibland dröja upp mot en månad, så det gällde att hushålla med förnuft. Själva kom de i land bara en gång om året i samband med semestern om inte något särskilt inträffade. En graviditet var naturligtvis något särskilt och när Brita skulle föda sitt första barn reste hon i land till Södertälje och sin syster där. Den 1 juli 1934 föddes Lisbeth.

Brita och Folke stormtrivdes. Visst var det isolerat men Brita tog varje tillfälle att bryta vardagen med något extra. Födelsedagar och t.o.m. namnsdagar firades. Helgdagar klädde man upp sig och till jul firade man julotta i kyrkan (som tyvärr senare brann ner) med batteriradion och radiotjänsts sändning från predikstolen.

Isoleringen, det långa avståndet till land och att det inte fanns en hamn på Sandön gjorde tjänstgöringen på ön rätt krävande. I samband med att post- och proviantbåten i hårt väder skulle angöra ön skadade sig Folke så svårt att båda benpiporna splittrades. När han efter operation på Serafimerlasarettet och konvalescens i Stockholm återvände i tjänst hände en ny olycka då han en vinterdag under en inspektionstur runt ön på cykel föll så olyckligt att han slog upp ett stort sår i tinningen och ådrog sig ett brott på skallbasen. Svårt blödande tog han sig hem till Brita. Han förlorade mycket blod och efter telefonkontakt med sjukhuset i Visby fanns bara en utväg, att försöka sy ihop såret. Ingen av karlarna vågade dock ge sig på det. Nu hängde det på Brita. Med hjälp av den

Brita och Folke utanför bostaden på Sandön.

Foto: Familjealbumet

sjukvårdsutrustning som fanns till hands sydde Brita då ihop såret med elva stygn. Det gjorde hon tydligen så bra att läkarna i Visby inte ville göra om det när Folke så småningom kom dit.

Svartklubben

1938 fick Folke en tjänst som fyrvaktare på Svartklubben. Att flytta sitt bohag till en ny fyrplats var ingen lätt sak. Alla möbler måste spikas in i trälårar så att de kunde lyftas ombord på lotsångaren och alla mindre saker skulle stuvas i trälårar. Från Sandön var det särskilt besvärligt då allt först måste lastas i en mindre båt då lotsångaren inte kunde lägga till alltför nära ön. Flytten blev en besvikelse för Brita då bostaden på Svartklubben var dålig och stämningen bland fyrapersonalen inte alls lika god som på Sandön.

Det var nog delvis Britas önskan om att lämna Svartklubben som gjorde att de inom ett år flyttade igen.

Bjuröklubb

Nu gick flyttlasset långt norrut, till Bjuröklubb i Västerbotten. Det var ju under pågående krig och Folke fick i tillägg till fyrvaktartjänsten också ansvaret som bevakningsförmän för den lilla station på fyra man som flottan förlagt till Bjuröklubb. Brita skulle nu stå för matlagningen till de inkallade på stationen. Det var något som hon trivdes med och de unga männen bidrog till en glad och livlig stämning. Nu trivdes Brita bra. Det enda problemet var att Lisbeth nu skulle börja skolan. Till Lövånger var det alltför lång väg och hon måste alltså inackorderas hos en familj där fast hon bara var sju år. Att Brita skulle stanna på fyren hos Folke var för henne en självklarhet. I början av 1944 blev Brita gravid igen och i september föddes Kurt på sjukstugan i Bureå.

I maj 1945 kom krigsslutet och de inkallade kunde åka hem. För Brita och Folke var det också dags för ett nytt uppbrott. Folke hade fått tjänsten som fyrmästare på Björns fyr i norra Öregrundsgrepen. Lisbeth och Folke följde med flyttlasset på lotsångaren, medan Brita och jag, knappt 10 månader gammal, fick åka bil med några goda vänner söderut mot Upplandskusten.

Björns fyr

Björns fyr ligger tre distansminuter från Fågelsundet på Upplandskusten, mellan Örskår och Eggegrund. Fyren på Björn låg då på öns högsta punkt och var ett litet torn sammanbyggt med fyrvaktarbostäderna. En kort bit därifrån låg huset för mistsignaleringsen. Den gamla fyren är nu ersatt av en ny. FyrmästARBostaden

låg däremot lite lägre, trivsamt omgiven av en lummig och skyddande grönska. Bostaden var rejält tilltagen, med stort kök, vardagsrum, finrum och kontor på bottenvåningen. På den delvis inredda vinden fanns ett sovrum. På kontoret stod öns enda telefon som dock användes mycket sparsamt och nästan bara för tjänsteärenden. Bostaden var trivsam men saknade el och vatten. Fotogenlampor med sina vitglödande strumpor lyste upp kvällarna. Vedspsisen i köket var kompletterad med en kokspanna för uppvärmningen av det vattenburna värmesystemet. På gården fanns en brunn med gott vatten. Med en handpump vid diskbänken kunde man få vatten i huset.

På Björn fiskade och jagade vi en del, satte nät och "plumsade" sik. Strömming var det gott om och fyrfolket hade naturligtvis sin egen rök. Brita följde ofta med på sjön och rodde gärna och bra när Folke satte näten. Hon var också duktig på att laga nät, något som hon redan lärt sig som barn på Femöre. Det behövdes då det fanns gott om simpor som trasslade och förstörde näten. Sjöfågel, mest änder och ejder, sköt Folke i säsong. Dessa doppades sedan i kokande vatten så att det gick att plocka fjäderarna. Efter att Folke svett fåglarna med blåslampan tog Brita över och brynte och ugnstekte fågel. På våren plockade hon ett mäsägg, men bara ett i varje bo, och gjorde goda sockerkakor. På sensommaren gjorde hela personalen alltid en utflykt med stor matsäck till någon av öarna nära land där kvinnorna plockade lingon medan männen kastade efter gäddor i vikarna utanför. På 40-talet fanns det både torsk, strömming och gäddor i Östersjöns bräckta vatten.

På Björn tjänstgjorde förutom fyrmästaren, en fyrvaktare och ett fyrbiträ-

Björns fyr med fyrvaktarbostad och mistsignaleringshuset till höger.

Foto: Familjealbumet

de. Det var en liten bemanning med tanke på att fyrplatsen ännu inte var elektrifierad och personalen alltså gick vakt när fyren var tänd och dessutom skötte mistsignalering och den sedvanliga väderrapporteringen. Bland annat fanns en pegel på Björn där vattenståndet avlästes och rapporterades. Att gå vakt varje natt under den mörka årstiden var ansträngande för Folke som hade svårt med sömnen. Då fick Brita rycka in. Någon betalning var det då aldrig tal om.

En gång i veckan om vädret tillät gick några i personalen i land för att proviantera och hämta post. Endast säl-lan följde Brita med iland. I Fågelsundet hade fyrapersonalen en liten bod där man hade ett par cyklar så att man kunde ta sig till närmaste butik i Hjälmunge 5-6 kilometer inåt land och skaffa det nödvändigaste. Kläder fick man passa på att köpa under semestern och Brita var duktig på att sy om åt oss alla fyra.

Min syster Lisbeth var inackorderad i Tierp och kom bara hem på långloven. Det var härligt tyckte jag som annars var enda barnet på Björn. Snart skulle jag

börja skolan och en inackordering iland diskuterades. Samtidigt hade Folke sökt en ledig tjänst som fyrmästare på Morups Tånge och fått tjänsten. Sommaren 1951 var det ånyo dags för Brita att börja packa. Äntligen skulle vi nu komma till en landfyr och för första gången på västkusten.

Morups Tånge

Morups Tånge ytterst på en udde nio kilometer söder om Falkenberg var en bra sista plats efter ett långt flyr-liv. Fyren och bostaden var dock i dåligt skick och Lotsverket satte samma sommar igång med sandblästring och målning av fyren samtidigt som bostaden rustades upp. En ny bra brunn borrades, just där en klok gubbe med slagruta sagt att det fanns en vattenåder. För första gången i sitt liv fick Brita nu elektriskt ljus, rinnande varmt och kallt vatten, men fortfarande en kokspanna som värmekälla. Folke tog körkort och köpte bil så att Brita och han på lördagarna kunde åka in till Falkenberg och torghandla. Till kooperativa och till postkontoret i det intilliggande

fiskeläget Glommen var det bara en kilometer. På söndagarna kunde de nu åka till högmässa i Morup. Det var ett helt nytt liv för Brita. Man hade verkligen ingen känsla av att man befann sig på en fyrplats. Hade det inte varit för hennes efterhängsna astman som nu blev värre i det blåsiga och fuktiga västkustklimatet hade allt varit bra. Men Brita blev allt sämre och tvingades till åtskilliga veckolånga inläggningar på lasarettet i Halmstad för behandling med cortisonsprutor. Under de här åren anställdes ett hembiträde, Solveig som hjälpte Brita med hushållet och som skötte det mesta när Brita låg på sjukhuset.

Eftersom Morups Tänge var enmansbetjänat tjänstgjorde Folke alla helgdagar. Det gav förutom den normala semestern rätt till viss kompensationsledighet. Som ersättare kom då någon personal från andra västkustfyrar som Tylön, Måseskår eller Väderöbod. Vår och höst reste Brita och Folke därför gärna till ostkusten eller till någon plats på höglandet där luften var mild och torr så att Britas astma tillfälligt kunde kureras. På somrarna var fyren ett uppskattat turistmål. Särskilt vackra sommarkvällar var det fullt med folk som från fyrens altan ville njuta av solnedgången. Jag badade helst varje dag, men jag tror aldrig jag såg vare sig Brita eller Folke ta sig ett dopp. Några somrar fick jag en dräktig kaninhona som fick 7-8 ungar, som jag

lekte med och födde upp. När hösten kom nackade och flådde Folke dem och Brita tillagade och hermetikkonserverade dem i glasburkar. På vintern åt vi upp dem. En och annan tysk fälthare sköt Folke. Denna fick sedan hänga med lite enris på uthusväggen innan den tillagades. Fiskade gjorde vi rätt sällan. Färsk och billig fisk köpte vi ju lätt i Glommen som då, liksom nu var ett av Hallands största fiskelägen med flera stora trälare.

Astman gjorde Brita andtruten och trött. Hon som i sin ungdom varit en riktig pojkflicka som simmat, rott och klättrat i träd åldrades nu i förtid. Hon höll sig gärna inomhus, sydde, lagade mat och läste mycket. Sven Edvin Salje tillhörde favoritförfattarna. Trots sviktande hälsa var hon en psykiskt stark och mycket realistisk person. En bättre kvinna kunde Folke inte ha haft vid sin sida på alla fyrplatserna.

Efter 120 års bemanning automatiserades Morups Tänge 1962 och Folke kunde gå i pension efter 47 år i sjöfartsverkets tjänst. Sjöfartsverket sålde fyrmästarbostaden på anbud för 70 000 kronor och Brita och Folke flyttade tillbaka till ostkusten och Östertälje utanför Södertälje, där Brita hade sin syster och sväger. Britas hälsa blev nu bättre och hon och Folke levde ett gott pensionärsliv i sitt radhus fram till 1981 då Folke avled. Brita dog i hjärtsvikt två år senare vid 73 års ålder.